

Уилям Фиц-Стефен¹ († 1190)

Описание на Лондон²

1. Славата на град Лондон

Сред великолепните градове по света, спечелили си слава, Лондон – седалище на английската монархия – е град, чиято именитост е изключително широко разпространена, чиито парични средства и търговски стоки пътуват много по-надалеч и който стърчи с повече от една глава над останалите. Сполучил е с благотворността на климата си, набожността на християните си, здравината на укрепленията си, удачното си разположение, почтеността на своите граждани и благоприличието на техните съпруги. Освен това, е изключително приятен със своите спортисти и изобилства в създаването на хора от най-високо качество. На всяка от тези характеристики ще се спра поотделно.

2. Мекият климат

Несъмнено, там “нежното небе размеква сърцата на хората”, но не така, че да се превърнат в “[слаби роби] на похотта”, а тъй, че да не са груби и нецивилизовани и вместо това да са добросърдечни и великодушни по характер.

3. Християнското почитание

Тамошната епископия се помещава в църквата Св. Павел. По едно време това била архиепископската епархия и се смята, че отново ще бъде, ако гражданите се върнат на този остров – освен ако титлата архиепископ, както смяташе за правилно блаженият мъченик Томас, трябва да остане запазен за Кентърбъри чин, какъвто той е сега. Тъй като Св. Томас е благословил с присъствието си и двата от тези градове – Лондон в първата част от живота си, а

---

¹ Уилям Фиц-Стефен бил служител на Томас Бекет и присъствал на убийството му, по-късно Фиц-Стефен пише биография на Бекет, в която е включена една част от Описанието на Лондон в 12 век, което, обаче, присъства и като самостоятелно произведение, - бел. прев.

² Преводът е направен по **William Fitz-Stephen, A description of London**, Corporation of London Records Office, Liber Custumarum, ff.3-5 (transcribed by H.T. Riley, ed. *Liber Custumarum*. Rolls Series, no.12, vol.2 (1860), 2-15.)

Кентърбъри в по-късно време – всеки от градовете има равни основания³ в спора помежду си, що се отнася до този светец. Също така във връзка с християнското почитание, в предградията си Лондон има тринадесет манастирски църкви и сто двадесет и шест по-малки, енорийски, църкви.

4. Разположението и сигурността на града

На източната страна се намира кралската крепост⁴, изключително висока и здрава, чиито стени и нива се издигат от най-дълбоки основи – хоросанът е бил смесен с животинска кръв. На западната стена има два силно укрепени замъка. Около северната страна без прекъсване се простира градската стена, висока и широка, на известно разстояние подсилена с кули, и придружена със седем входа с двойни порти. Също така, Лондон имал стена и кули и от южната си страна; но най-великата от всички реки, Темза, която гъмжи от риба, поради спадането и надигането на прилива се плискала в стената, подкопала я с времето и я накарала да рухне.

В добавка, по-надалече на запад, на две мили от града и свързан с него посредством гъсто населено предградие, на брега на тази река се издига кралският дворец⁵, постройка, нямаща равна на себе си, с вътрешни и външни укрепления.

5. Култивираните градини

Оттатък крайградските къщи, от всяка една страна и непосредствено една до друга, гражданите имат красиви и просторни градини, засадени с дървета.

6. Пасищата

На север има обработваеми полета, пасища и привлекателни, равни ливади с потоци, течащи през тях, където колелата на водни мелници, задвижвани от течението, издават приятен звук. Недалеч се простира обширна

---

³ В друг вариант на ръкописа превес за местоположението на архиепископата е даден на Кентърбъри, защото там се намира гробницата на Томас Бекет, - *бел. прев.*

⁴ Има се предвид Тауър, построен от Вилхелм Завоевателя, - *бел. прев.*

⁵ Става дума за дворецът Уестмистър, - *бел. прев.*

гора, покриваща плътно с листата си и прикриваща диви животни – елени, кошути, глигани и диви бикове.

7. Полята

Орните полета на града не са чакълести и засъхнали, а са като плодородните полета на Азия, които “правят посевите щастливи”; обработването им пълни хамбарите със “снопове от житото на Церера”.

8. Изворните води

Също така, в северните предградия на Лондон има извори с висококачествена вода, която е сладка, благотворна, чиста и “чиито потоци ромолят сред камъчета бляскави”. Сред които много прочути са Холиуел, Клъркънуел и Изворът на Св. Клемент; при тях се тълпят много посетители и особено от студенти и млади хора от града, които са тръгнали в летните вечери да глътнат въздух. Добър град, наистина – ако има добър господар.

9. Репутацията на гражданите

Градът си е спечелил известност със своите мъже и слава със своето бойно мъжество, и има много голямо население; така че, докато траели разрушителните войни по времето на крал Стефан, градът бил в състояние да мобилизира приблизително двадесет хилядна кавалерия и шестдесет хилядна пехота⁶, готови за битка. Гражданите на Лондон са прославени навсякъде и обсъждани за превъзходството им спрямо тези от другите градове по отношение на изтънчеността на облеклото, маниерите и храненето.

10. Благоприличие

Омъжените жени в града са истински Сабини.

---

⁶ Типично за средновековните автори, Фиц-Стефен дава неверни цифри, в случая доста завишени, - *бел. прев.*

11. Училищата

Трите главни църкви в Лондон – Св. Павел (седалище на епископа), Светата Троица и Св. Мартин –имат, като древно право и привилегия, училища. Но, благодарение на подкрепата на няколко от учените мъже, които бяха спечелили слава и отличие при изучаването на философия, там има и други редовни училища.

На светите празници, учителите събират учениците си в църквите, свързани с дадения празник, с цел тренировъчно упражнение. Там учениците дискутират, някои от тях като използват убедителна реторика, други – диалектическа логика. Вярно, че някои “подхвърлят ентимеми”, докато онези, които са по-напреднали, употребяват силогизми. Някои участват в упражнението-дискусия, единствено за да изпитат уменията си, което е като състезание по борба на интелекта; за други то служи да си усъвършенстват способностите по установяване на истината. Похватите на софистите получават одобрение заради устремността и плавността на техните аргументи. Други употребяват логиката неправилно. Понякога някои оратори се стремят да бъдат убедителни, изнасяйки реторически речи, като внимават да спазват правилата им и да не пропуснат нищо, свързано с тях. Момчета от различни училища си запрашат едни срещу други аргументи в стихотворна форма, обсъждайки въпроси относно граматическите принципи или правилата, управляващи употребата на бъдещото или минало време. Има такива, които използват епиграми, рими и метрическо стихосложение – видове сарказъм, които обикновено може да бъдат чути по улиците; с “цинични волности”⁷ те свободно обиждат колегите си, без да споменават имена. Подхвърлят си “оскърбления и подигравки”; със сократическо остроумие те се захващат с недостатъците в характера на своите приятели, а дори и с по-възрастните от тях, и “хапят по-ожесточено дори и от зъба на Теон” с техните “смели дитирамби”. Публиката е “готова да се смее до насита”, и “със сбърчен нос да повтаря гръмогласния си смях.”

---

⁷ Тук се намеква за т.нар. *fescennina carmina*, които представлявали груба форма на наследяване на римската драматична поезия, често сатирична или саркастична, и на сатурналиите, - бел. прев.

12. Всекидневието на града

Всяка сутрин можете да видите тези, които упражняват разнообразните си занаяти, тези, които продават специфични видове стоки, и онези, които постъпват на работа като работници, всеки зает в своята собствена сфера със своите си задачи. Не бива, също така, да забравя да спомена, че на речния бряг сред корабите се продава вино, има складове за вино и обществена гостилница. Ежедневно, в зависимост от сезона, там може да бъдат намерени пържени или варени храни и ястия, риба – малка и голяма, месо – с лошо качество за бедните и по-крехки парчета за заможните – дивеч и птици (големи и малки). Ако в дома на някой гражданин неочаквано пристигнат гости, а те, уморени и гладни след пътуването, предпочитат да не чакат, докато храната бъде набавена и сготвена, или “докато прислужниците донесат хляб и вода за ръцете”, могат в това време да посетят набързо крайречната, където всичко, което биха могли да си пожелаят, е на разположение незабавно. Без значение от това колко голям брой войници или пътници влизат или излизат от града, по кое време на деня или нощта, за да не трябва пристигащите да стоят твърде дълго без храна, а заминаващите да тръгват с празни стомаси, те могат да изберат да идат там и да си вземат ядене и пиене – кой от каквото има нужда. Тези, които имат слабост към деликатеси, могат да получат месо от гъска, женска токачка или бекасина – няма да е трудно да открият онова, което търсят, тъй като всички деликатеси ще са изложени пред тях. Това е пример за обществена гостилница, която служи на града и е преимущество за градския живот. Както и четем в Платоновия *Горгий*, кулинарията е ласкателство и подражание на медицината, четвъртото от изкуствата на градския живот.

13. Смитфийлд

В предградие, намиращо се непосредствено от външната страна на една от стените, има поле, което е равно – и според името си, и в действителност⁸. Всеки петък, (освен ако не е важен празник, изискващ тържественост), цели тълпи се стичат на изложбата и продажбата на хубави коне. Това привлича

---

⁸ Игра на думи. Става дума за произхода на името на това предградие – *Smithfield* – което идва от гладката и равна местност (*smooth*), в която се намира, - бел. прев.

графовете, бароните и рицарите, които са в града по това време, заедно с множество граждани, за да купуват, или просто да гледат. Истинско удоволствие е да наблюдаваш яздитните коне, обикалящи леко в тръс, кръвта, туптяща във вените им, кожата им, лъщяща от по т като ту повдигат, ту снишават едновременно двата си крака от едната страна. После да разгледаш конете, по-подходящи за кавалерията, по-груби, но бързи в движенията си, едновременно повдигащи единия си чифт крака и спускащи противоположния чифт на земята. След това младите расови жребци, които още не са тренирани или са вече обуздани, “стъпващи високо с гъвкава походка”. Следват товарните коне, с яки и силни крака. После скъпите бойни коне, високи и елегантни, “с потреперващи уши, дълги шии и закръглени задни части.” Бъдещите купувачи гледат, сякаш проверяват възможностите им: първо, техния тръс, последван от галоп (при който двата чифта крака – предните и задните – се движат напред и назад, в противоположна посока един спрямо друг.)

В случаите, когато ще има надбягване между тези жребци – или между други коне, които, подобно на тях, са достатъчно силни, за да носят ездачи и са достатъчно бързи, за да се надбягват – събитието гръмко се разгласява и преминава предупреждение, по-малките коне да бъдат отстранени. Две, а понякога и три, момчета се приготвят да вземат участие в ролята на ездачи в подобни съревнования между бързоногите създания. Изкусни в овладяването на конете, те “обуздават неукротимите усти с назъбени мундщуци”; най-голямото предизвикателство през тях е да не позволят на някого от съперниците си да поведе в надбягването.

Конете, по свой собствен начин, също се подготвят психически за състезанието: “крайниците им треперят; нетърпеливи да започнат, те не могат да стоят спокойно.” Когато сигналът за начало е даден, те се втурват напред и се надпреварват, с каквато скорост и твърдост са способни да съберат. Ездачите, жадни за слава и с надежда за победа, се опитват да се надминат, като използват шпори, камшици или окуражителни викове, за да накарат конете да тичат по-бързо. Започваш да си мислиш, че “всички неща се движат”, както го е казал Хераклит, и загубваш вяра в теорията на Зенон, че движението е невъзможно – така, че никой никога не би могъл да стигне края на хиподрума!

В отделна част [на Смитфийлд] се намират стоките, които селяните продават: селскостопанска продукция, прасета с дълги хълбоци, крави с

напращели вимета, “вълнисти стада и едри кравешки тела”. Също така, там могат да се намерят кобили, подходящи за дърпане на плугове, шейни и каруци за два коня; някои имат закръглени корѐми с плод в тях, докато около други вече обикалят техните новородени – скокливи жребчета, които не се отдалечават от майките си.

14. Кораби и търговия

Посредници от всички народи под небето с удоволствие докарват в града кораби, пълни със стоки:

“Злато от Арабия, подправки от Сабейя
и тамян; от скитите стоманени оръжия
добре калени; масло от богатите гори от палми,
растящи в тучните земи на Вавилон;
Прекрасни бисери от Нил, а от Китай коприна в пурпур;
вина от Франция; самури, катерици, хермелини
от далечните земи, където живеят датчани и норвежци.”

Според хрониките, Лондон е много по-стар от Рим. Тъй като бил основан от същия троянски род, но от Брут⁹ това било направено по-рано, отколкото основаването на Рим от Ромул и Рем. Следователно и двата града имат едни и същи антични закони и институции. Единият, също както и другият, се разделени на уарди. Вместо консули, Лондон има шерифи, избирани годишно. Има ранг сенатор и по-нисши официални лица. Има канализационна система и водопровод в улиците. Юридическите тъжби, спорове и разглеждания имат определени места – съдилищата. Има дни, определени от обичая, в които се правят градски управленчески събирания.

15. Религиозни ритуали

Не мога да се сетя за град, по-достоеен за похвала с обичая на гражданите си да ходят на църква, да празнуват божиите празници, да дават милостиня, да

---

⁹ Тук, както и по-надолу, очевидно става дума за Брут Втори Зеленошити, легендарен крал на бритите, син на крал Ебравк. Според разказа на Галфрид Монмутски, синът на Брут – Лайл - живял по времето на цар Соломон и на построяването на Храма в Йерусалим,- бел. прев.

бъдат гостоприемни, в подготвянето на годежи, в сключването на бракове, в празнуването на сватби, в даването на угощения, в постоянното забавляване на гостите, а също така и в грижата им за погребалните и траурни нужди за починалите.

Единствените проблеми, които тормозят Лондон, са идиотите, които пият твърде много и честотата на пожарите.

Към всичко това трябва да прибавя, че почти всички епископи, абати и лордове на Англия са местни жители и, поради всички практически преимущества, граждани на Лондон. Там имат внушителни къщи, където отсядат и харчат изключително много пари, когато са свикани в града от краля или от архиепископа, за да взимат участие в съвети или важни събирания, или когато дойдат по частни дела.

16. Развлекателни дейности

Нека сега да разгледаме по-отблизо градските развлечения, тъй като за градското общество не е полезно да бъде винаги сериозно или практично – то се нуждае и от това да се усмихва и забавлява. Във връзка с което, върху печатите на Великите Понтифи чак до времето на Папа Лъв от едната страна бил гравирани Петър, рибарят, а над него ключ, сякаш се спуска от небето в ръката на Бог, около които стоял девизът “Понеже ми остави кораба, ти вземи ключа.”, докато от другата страна бил гравирани град с думите “Златния Рим”. Отново във възхвала на Рим и на император Август е казано:

“Цяла нощ вали; със зазоряването връщат се спектаклите.

Цезар, ти своята империя със Юпитер делиш.”

17. Миракли

На мястото на разни театрални представления и пиеси, Лондон има религиозна драма, изобразяваща чудесата, извършени от светци, погинали заради вярата, или страданията, понесени от мъченици, илюстриращи тяхната твърдост.

18. Бой с петли и игри с топка

Нека да започнем с момчешките игри (понеже някога всички ние сме били момчета). Всяка година на деня¹⁰, наречен “Карнавал” учениците носят на учителите си бойни петли и цялата сутрин се отдава на този буен спорт, тъй като в училището се обявява празник в полза на боя с петли.

След обяда всички младежи в града излизат в полята, за да вземат участие в игра на топка. Учениците от всяко училище си имат тяхна собствена топка; работниците от всеки занаят в града също си носят топки. По-възрастните граждани, бащите и заможните люде идват на коне, за да гледат как децата им се състезават и чрез тях да изживеят отново своята собствена младост: човек може да види как вътре в тях се надига вълнение, като гледат действието и са обхванати от радост, завладени от безгрижните юноши.

19. Военни игри в полето

Всяка неделя в по време на поста след обяда “свеж рояк от млади благородници” излиза в полето на равното заедно с “коне, опитни в състезаването”, всеки от тях, “умел и обучен да обикаля в кръг”. Тълпи от светските синове¹¹ на граждани, въоръжени с военни копия и щитове, се изливат извън градските порти; по-младите носят копия, чийто метален връх е отстранен. “Будят впечатление като на война” и изпълняват военни упражнения. С намерение да участват в битките, идват мнозина от рицарския антураж, когато рицарят си е в града; а от семействата на графове и барони – млади мъже, още непосветени в рицарство. Всеки е обзет от надежда, че ще победи. Буйните коне цвилят радостно, “крайниците им треперят; хапят мундшука; нетърпеливи да започнат, те не могат да стоят спокойно.” Когато най-накрая “копитата на тежкия кон запрепускат с бясна скорост напред”, младите ездачи се разделят на групи; някои свалят от конете другарите си, докато други преследват онези, които се отдръпват, но не успяват да ги стигнат.

---

¹⁰ Има се предвид месопустна неделя или още сирни заговезни – последната неделя преди Великия пост, в която се яде месо, - *бел. прев.*

¹¹ Такива, които не са обучавани за свещеници, нито са монаси, - *бел. прев.*

20. Морски упражнения

На Великден се правят игри, които са един вид морски турнир. На мачта, забита в средата на реката, здраво се закрепя щит, а млад мъж, стоящ на носа на малка лодка, тласкана от течението и от няколко гребци, трябва да уцели щита с кавалерийско копие. Ако може да разбие копието, удряйки го в щита и успее да се задържи на крака, то молитвите му са чути и целта – постигната. От друга страна, ако копието се удари напреко, без да се счупи, младежът ще бъде хвърлен в бързо течащата река, а лодката ще го задмине. Все пак, от двете страни има закотвени две лодки с няколко млади мъже, които да изтеглят от реката всеки участник, който е бил хвърлен, веднага щом главата му изплува над нивото на водата или “изгъркори на гребена на някоя вълна”. На моста и в галерии, гледащи към реката, има множество наблюдатели, “готови да се смеят до насита”.

20. Летни игри, такива като борба и подобни

На фестивалните игри през лятото млади мъже тренират спортове като атлетика, стрелба с лък, борба, хвърляне на гюлле, мятане на копие (с помощта на ремък) отвъд определена дистанция и дуелиране с малки щитове¹². “Киприда води танца на девиците и земята е обладана от волни нозе посред Лунния изгрев.”

21. Зимен лов на глигани, бикове и мечки с кучета

На повечето празнични дни през зимата, преди обяд, глигани с разпенени зурли и шопари, въоръжени с “бивни, светкавично бързи” водят борба за живота си; скоро те всички ще се превърнат в пушена сланина. И едри бикове с рога или чудовищни мечки, които са заловени, се бият срещу ловджийски кучета.

---

¹² Става дума за вид малки кръгли щитове, между 20 и 50 см в диаметър (bucklers), които били предназначени предимно за упражнение и за битки с леко въоръжение, - *бел. прев.*

22. Игри на леда

Когато голямото блато, което клоkochи срещу северните стени на града, е замръзнало, голяма част от по-младите сред народа отива там, за да поиграе на леда. Някои, след като са набрали скорост с тичане, заставайки настрани с раздалечени крака, се плъзгат напред на голямо разстояние. Други си правят седалки от ледени плочи, големи почти колкото воденични камъни, и биват теглени от неколцина други, които се държат за ръце и тичат отпред. Докато се движат толкова бързо, кракът на някого се хлъзва изпод тях и неизбежно те всички падат на твърдото. Трети са по-умели в лудуването по леда: снабдяват всеки от краката си с животински кости от пищял, прикрепвайки ги за долната част на обувките си; използвайки колове, които могат да се хващат, подсилени с метални накрайници, които те от време на време забиват в леда, те се тласкат напред толкова бързо, колкото птица в полет или стрела, изстреляна от арбалет. Но понякога двама, по взаимно разбиране, застават раздалечени на голямо разстояние и се хвърлят един срещу друг от противоположна посока, вдигат коловете си и се удрят с тях. Единият или и двамата заедно са повалени, не без наранявания, понеже след падането устремът им ги отнася на известно разстояние и онази част от главата, която докосне леда, е лошо издрана и ожулена. Често някой си чупи крака или ръката, ако падне на тях. Но младежите искат да се перчат и да демонстрират превъзходството си, затова са склонни на тези показни битки, за да се закалят за истинското сражение.

24. Тези, които се развличат с грабливи птици

Много граждани обичат спортове, включващи високо летящи птици – соколи, ястреби и подобните на тях – или ловджийски кучета за лов в горите. Гражданите имат ловни права в Мидълсекс, Хертфордшайър, из целия Чилтър ъ и в Кент до река Крѳ. ¹³ Лондончаните, във време, когато били наричани тринованти, отблъснали Гай Юлий Цезар, който “се зарадвал, че си пробил път за спасение без да пролее кръв”. Относно което Лукан пише: “На британците, които дирел, той показал страхливия си гръб.”

---

¹³ Споменатите имена обозначават графства в източна средновековна Англия, - бел. прев.

25. Синове и дъщерите на град Лондон

Град Лондон е родно място на множество личности, които подчинили на властта си много кралства – и Римската империя, и много други. Тези владетели, поради превъзходните си качества, са били “издигнати до боговете като господари на земята”, точно както било обещано на Брут от оракула на Аполон:

“Бруте, премини Галия отвъд слънчевия залез,
там в океана има остров, отвсякъде заобиколен с вода.

Това търси; защото там ще е твоят многолетен дом.

Тук за синовете твои ще се въздигне нова Троя,
тук от твоята кръв ще се родят монарси, на които
земята, цяла покорена, ще им се поклони.”

По времето, когато е бил християнски, градът родил благородния император Константин, който посветил Рим и всички символи на империята на Бог, Свети Петър, и на Силвестър, римския папа, комуто той показал подчинението си, като държал стремената на коня му; той предпочел титлата Защитник на Светата Римска Църква, пред обичайното император. И тъй като спокойствието на негово високопреосвещенство папата не бивало да бъде обезпокоявано от врявата на земните дела, причинени от присъствието на Константин, последният напълно се изтеглил от града, който оставил в ръцете на папата, а за себе си построил град Византион.

В своята по-нова история Лондон е родил величествени и прославени владетели: императрица Матилда, крал Хенри Трети и блажения Томас, архиепископа, прославения мъченик на Христос, “от когото кой носеше почиста душа и кой бе по-скъп от него” на всички добри хора в целия латински свят.

превод от английски език: **Гергана Динева**